Ako začať rozvíjať schopnosti dieťaťa?

Pochopiteľne, v domácom prostredí nie je možné realizovať systematický a strategický terapeutický prístup v takej forme, ako sa uplatňuje v odbornom prostredí – a ani sa neočakáva, že rodičia budú doma fungovať ako terapeuti. To však neznamená, že rodina má zostať ponechaná sama na seba.

Aj doma môžete podniknúť množstvo krokov, ktoré podporia rozvoj vášho dieťaťa – len možno zatiaľ presne neviete, ako na to.

Nasledujúce stránky sú určené predovšetkým rodičom, ktorí vychovávajú dieťa s autizmom alebo s podozrením na autizmus – rodičom, ktorí sú ešte len na začiatku cesty, alebo sa ocitli v spleti informácií, možností a každodenných výziev.

Mojím cieľom je poskytnúť náhľad a cestu von z tohto „bludiska“ prostredníctvom odborného vysvetlenia princípov intervencie špecifickej pre autizmus, doplneného o praktické príklady.

Východiskovým bodom je moje prvé stretnutie s päťročným, inteligentným, nehovoriacim chlapcom s diagnózou poruchy autistického spektra, ktorý zatiaľ nenavštevoval žiadané predškolské zariadenie.

V tomto bode nie je najvhodnejšie dávať radu typu: *„Najprv sa uistite, či vás dieťa vníma, potom ho oslovte po mene, a až po odznení jeho mena nasleduje žiadosť či inštrukcia.“* Aj keď je táto rada správna a samotný postup má svoje opodstatnenie, v praxi vám veľmi nepomôže, ak sa vaše dieťa na vás nepozerá, nereaguje na svoje meno a odmieta telesný kontakt.

Nemôžete jednoducho vziať jeho tváričku do dlaní, aby ste nasmerovali jeho pohľad na seba. Možno sa vám podarí otočiť jeho tvár vaším smerom, no aj tak sa na vás ani za svet nepozrie. A skôr než si to uvedomíte, už „bojujete“ s dieťaťom. Pamätáte si ešte, prečo ste sa do tejto námahy vôbec pustili? Ach áno – chceli ste ho osloviť po mene, predtým než mu niečo poviete.

Vyššie uvedená rada je plne aplikovateľná v situáciách, kde dieťa – hoci nehovoriace – viac-menej rozumie tomu, čo mu hovoríte. Dá sa verbálne, prípadne aj pomocou gest, relatívne dobre inštruovať. Možno nie veľmi spontánne, ale na výzvu je ochotné nadviazať očný kontakt. A povedzme si úprimne – ani to nevadí, ak je trochu pasívnejšie.

Ja osobne sa pri prvom stretnutí s rodinou vždy pýtam: Čo je váš najpálčivejší problém? Čo vám najviac prekáža? Čo by ste chceli zmeniť čo najskôr? Nemusí ísť len o problém súvisiaci priamo s dieťaťom – môže to byť aj situácia, ktorú rodina nevie zvládnuť.

Niektorí rodičia sú jednotní a pomenúvajú jeden veľký problém. Iní sa nevedia zhodnúť, ktorý problém je väčší. A sú aj rodiny, kde problémy nemajú konca kraja.

Vo všeobecnosti môžem povedať, že rodičov najčastejšie trápia rečové ťažkosti a problémy so správaním. Pravdou je, že jedno s druhým úzko súvisí – nie tak samotná reč, ale komunikačné ťažkosti, z ktorých vyplývajú aj problémy so správaním.

To, čo dieťa robí — a čo z toho ako rodič vidíte — je často len špička ľadovca.

Ako prvý krok sa prosím vždy uistite, že problém, ktorý chcete riešiť, nie je vyvolaný stresovou situáciou v rodine, v detskom kolektíve, alebo nie je reakciou na bolesť či chorobu. **Keď si overíme, že tomu tak nie je, môžeme začať s pozorovaním a analýzou problému, ktorý chceme riešiť. Ten predstavuje prvý kľúčový prvok komplexného rozvíjania a terapeutického pôsobenia: kognitívno-behaviorálny terapeutický prístup.**

Na demonštrovanie problémového správania som si zvolila čiastkovú, na konkrétny problém orientovanú kazuistiku – najpálčivejší problém rodiny: ***vyhadzovanie predmetov z okna.***

Štvorčlenná rodina s dvoma deťmi žije v byte na treťom poschodí a čelí nasledujúcemu problému:

Mladší, päťročný syn s diagnózou autizmu, nehovoriaci, no s intaktným intelektom, vyhadzuje z okna na ulicu menšie, cenné predmety. Ide napríklad o kryštálové ozdobné predmety, porcelánovú čajovú súpravu a podobne. Toto správanie je nepredvídateľné – nič mu predchádza, nevykazuje žiadne varovné signály.

Reakcia matky je pochopiteľne vždy rovnaká – odomkne vchodové dvere a vybehne na ulicu, aby pozbierala vyhodené predmety alebo ich črepiny. Ak chlapca nevezme so sebou, pokračuje vo vyhadzovaní ďalších predmetov. Ak ho vezme, takmer vždy sa mu podarí utiecť, čo vedie k zábavnej, no zároveň nebezpečnej naháňačke – nielen po chodníku či v parku, ale aj na ceste medzi autami.

Ak sa mu utiecť nepodarí, reaguje plačom, krikom, udieraním a škrabaním matky, ktorá ho drží za ruku.

Keďže ide o nehovoriace dieťa, ktoré nepoužíva žiadny alternatívny komunikačný prostriedok, je veľmi pravdepodobné, že vyhadzovaním predmetov z okna vyjadruje túžbu ísť von z bytu.

Keď sa mu to nakoniec podarí – je vonku na ulici, matka ho drží za ruku – zúfalo bojuje proti tomu, aby sa vrátili späť do bytu.

Pre vonkajšieho pozorovateľa to môže pôsobiť ako agresívne správanie. Dieťa sa snaží vyslobodiť z matkinho držania tým, že ju škriabe a udiera do ruky.

V skutočnosti však komunikuje tak, ako vie – nemá k dispozícii žiadne iné komunikačné prostriedky.

Za problémovým správaním sa veľmi často skrýva komunikačný zámer.
Neplatí to len pre nehovoriace deti s autizmom – aj hovoriace deti si neraz zvolia vývinovo nižšiu formu komunikácie, pretože im spoľahlivo zabezpečí reakciu okolia, teda **pozitívny následok.**

Hovoriace dieťa by možno dokázalo svoju potrebu verbalizovať – a možno by aj rozumelo stručnej, konkrétnej odpovedi. No často sa stratí v hluku sociálnych interakcií: mama chce dovariť obed, umyť riad, trochu upratať kuchyňu, zavolať kamarátke a opýtať sa, či aj oni pôjdu von do parku.

To je množstvo činností a informácií, ktorých postupnosť a časový rozsah sú pre dieťa nezrozumiteľné – nehovoriac o tom, že nevie, čo má medzitým robiť.

A priznajme si: v takejto situácii je vyhodenie kryštálovej vázy z okna veľmi efektívnym riešením.

Verte mi – za takýmto alebo podobným problémovým správaním nestojí žiadny zlý úmysel dieťaťa.

A viem, že sa v duchu pýtate: „Dieťa, ktoré vie rozprávať – prečo nepovie, čo chce?“ alebo „Prečo sa nedokáže na tých 30 minút zamestnať, kým čaká na mamu?“

Odpoveďou je, že deti – rovnako ako dospelé osoby s autizmom – mávajú veľmi často narušený tzv. „vnútorný scenár“, ako som už spomínala v predchádzajúcej kapitole. To, že jedno dieťa verbalizuje a druhé nie, nijako neovplyvňuje fakt, že obidve môžu mať narušené exekutívne funkcie a mentalizačné schopnosti.